

A fotó(s)

Apám jó fotós volt. Nem kiváló, de jó. Az iskolában természetrajzot tanított. Lelkiismeretes aprólékossággal, rengeteg szemléltető képpel, tárggyal. Néha én meg az öcsém is segítettünk neki az iskolába cipelni a sok könyvet, amelyeket az osztályokban fellapozva, megmutogathatta tanítványinak az otthon gondosan kiválasztott rajzokat és fotókat. Szabadidejében a kísérleteihez szükséges palántáit pátyolgatta. És fotózott. Egyre gyakrabban és egyre szenvedélyesebben. Amikor az iskolaigazgató példálózni kezdett, hogy az iskolában nagyon elkelve egy fotószakosztály, tűnődve beadta a derekát.

Kis létszámmal kezdte. Az első tagok a nyolcadikosok közül kerültek ki. Később, ahogy egyre nagyobb kedvvel és odaadással kezdett a „jövő fotósaival” foglalkozni, úgy bővült a csoportlétszám is. Híre ment az iskolában, milyen sokszor kirándul a fotószakkör, az Öreg milyen érdekesen magyaráz, s már megszervezte első közös kiállításukat is. Nem invitált, de valahogy természetesnek vettem, hogy én is a csoporthoz tartozzam. Először az egyik saját régi kis gépét „adományozta” nekem, aztán idővel saját fényképezőgépet is kaptam. Sőt, ahogy bővült a tudásom, és tágult a látóköröm, egyre értékesebb darabokhoz juttatott. Az évek folyamán kettesben is el-eljártunk fotózni, s mivel egyre többet kérdeztem, faggattam otthon is, a „terepen”, munka közben is, egyre mélyebb betekintést engedélyezett a munkájába. Valahogy mintha szenvedélyes érdeklődésem őt is inspirálta volna. Számos elismerő oklevelet, díjat is besöpörtem már akkoriban, amelyeknek persze örültem. „Műveimet” néhány társammal együtt az iskola folyosóján rendszeresen kiállították. A lányok is felfigyeltek rám, habár nem voltam valami hódító típus. Ráadásul elkapart pattanásoktól viritott még kialakulatlan kamaszarcom. Anyám kezdetben berámáztatta, később egy nagy mappában gyűjtögette az „alkotásaimat”. Kezdtém elbízni, művésznek érezni magamat. A csoporttársaim, hogy apám kegyeibe férközzenek, nekem is gazsuláltak. Leereszkedő kegyességgel fogadtam. Nagyon zöld voltam én még akkor.

JÓDAL RÓZSA (1939) Újvidéken élő író, újságíró, dramaturg. Regényt, novellát, mesét, hangjátékot, kritikát ír.

Amikor apám filmezni is kezdett, természetes volt, hogy abban is kövessem. „Műhelyünkben” rövidfilmek készültek, elsősorban – ez mindkettőnk számára logikus volt – természetfilmek. Követni egy csiga ébredését például – számomra felejthetetlennek bizonyult. Ott van mindjárt a csigahéj, amelyről még nem tudni, üres-e, avagy valakinek a „háza”. Megmutatni oldalról, majd felülnézetből, messziről, kicsinységében szinte elvesztesen az udvar zsúfolt zöld bujaságában. Várni, amíg végre rászánja magát, és óvatosan kidugja a tapogatóit. Körbenéz. Pihen. Gondolkozik? Lassan bújik elő, fodros szélű, nyálkás teste egyre hosszabbra nyúlik. Ráhullik egy kósza falevél, erre összerezzen, és nyomban visszavonul. Első csigafilmünk igen kurtára sikeredett, de engem annyira érdekelt a téma, illetve az alany, hogy kérlelni kezdtem apámat, készítsünk róla egy hosszabbat is.

Érdeklődésem felcsigázta, és felébresztette benne a tanárembert. Magyarázni kezdte nekem a csigák „természetráját”:

- Latinul Gastropoda a nevük. A puhatestűek (Mollusca) legnépesebb fajszámú osztályához tartoznak. Fajaik száma meghaladja a 110 ezret.

- A 110 ezret? Te jó isten! És nézd, ezeknek szemük is van. Apa, ezek látnak!

- Igen. A fejükön látható tapogatók végein a fényérzékelő sejtek csoportosulásából kialakult a csésze-, illetve gödörszem... Haslábuák néven is ismertek.

- Persze, mert mindig hason csúsznak. Nem fáj nekik?

- Á! Hasi oldaluk ellaposodott, erőteljes bőrizomtömlővel rendelkező testű, segítségével helyváltoztató mozgást végez.

Elröhögtem magam.

- Még hogy helyváltoztató mozgást végez. Mondd egyszerűen úgy, hogy - jár!

Vihorászva ugrálni kezdtem.

- Apa, nézd: most én is helyváltoztató mozgást végzek!

- Az éti csiga (Hélix pomatia) a tüdőcsigák (Pulmonata) rendjébe, ezen belül a főcsigák (Helicidae) családjába tartozó faj... - ő csak fújta tovább a magáét.

Imádtam a csigáimat megörökíteni. Fotózni is, filmezni is. Olyan kis cukik!

Vicces például az ezüstösen fénylő, nyálkás csík, melyet maga után húz. Apa szerint hivatalos neve: járatnyom. Követni a csíkot csiga nélkül is. Kacsaringós utak, apró kitérők, megpihenések. Csigalassúsággal, de célratörően. Aztán: ebéd. A kiválasztott levélre való akcamétoz rátelepedés, majd a falatozás. Hasra feküdtem. Megpróbáltam megtalálni a megfelelő szöveget ahhoz, hogy minél közelebből örökíthessem meg a műveletet. Nem ment. Teljes kudarc. Más kamera kellett volna hozzá. Mérgemben anyám virágoskertjének pázsitját kezdtem rugdosni.

- Ezzel a krumplival semmire sem megy az ember! Hogy nem tudsz már végre egy rendesebb kamerát beszerezni?

- Rátapostál egy margarétára. Az előbb meg, fotózás közben, végigtehénkedtél egy csomó frissen elültetett paprikavirág palántán. Önző vagy, tudod? Nem vagy tekintettel mások munkájára.

- Azt akarom, hogy tökéletes legyen. Ilyenkor nem tudok másra gondolni.

- Egy új kamerához pénz kell, fiam. Karcsi lakodalmakba is elmegy filmezni. Azt mondja, jó pénz van bennük. Elmehténk mi is.

Elvörösödő fejjel, hitetlenkedve meredtem rá. Az én tudományos érdeklődésű, művészi ambíciókkal felvértezett apám!

- Lagzi Lajcsi akarsz lenni? Gratulálok. Pár év múlva neked is lehet majd egy kacsalábon forgó kastélyod.

Ahelyett, hogy lekevert volna egy pofont, megfordult, és szótlánul bement a házba.

Később elég sokat jártunk lakodalmakba. Nem is kerestünk rosszul. Meglepetésemre egy új világ nyílt meg ott a számomra. Nem is egy. Megismertem a szerelmet, tanulgattam a tánclépések és az udvarlás fortélyait – és nemcsak a zsánerfilmezéssel ismerkedtem, hanem felismertem a karakteres portrékészítés varázsát is. Óriási, meghatározó találkozás volt. Idővel már mindig vittem magammal egy érzékeny fényképezőgépet is, s azzal, amikor alkalom adódott rá, megfelelő modellt is akadt, igyekeztem különleges arcokat különleges szögekből és megközelítésekéből megörökíteni. Nem csak a menyasszonyét és a vőlegényét. Sőt! Amikor szerencsém volt, olyan mélyen barázdált, idegzsába torzította, foghíjas, táskás szemű vagy leereszkedett szemhéjú, bibircsókosra deformálódott, hatalmas orrú arcokra bukkantam, amilyeneket csak egy megkínzott élet, a depresszió vagy betegségek sokasága tud „művészire” kifaragni magának.

A csigafilmelés és fotózás különben a mániámmá vált, később is vissza-visszatértem hozzá. A májustól augusztusig tartó párizsi időszakban egész sorozatot készítettem például a csigaudvarlás, csigaszerelem különböző állomásairól. Egy ilyen fotóm különösen a kedvemre való volt: házacskáikat egymáshoz közel tolt két hímnős csiga haslábaikat „szenvédélyesen” egymáshoz szorítva, tapasztva úgy helyezkedik el rajta, mintha két lábon állna, s egymás felé fordított fejüket a hosszan, „vagyakozón” kinyújtott tapogatókkal egymás felé fordítva mintha csak csókolóznának... Egy ilyen „udvarlós” sorozatomat egy folyóirat is leköszölte. De voltak képeim összetört, eltaposott, földbe dőngölt csigaházakról is, szadista módon kettévágott, megpörkölt, hamuval, sóval, műtrágyával, apróra tört tojáshejjel megolvasztott meztelen csigákról is. Sőt lemészárolt, egymás „ölelésében” elkapott csigaszerelmesekről is, akikből megtaposásuk vagy kapával való kettészelésük után csak úgy csorgott, bugyogott ki az aznap elfogyasztott növények hányadékra hasonlító sárgája, zöldje, barnája, feketéje. Volt, aki megkérdezte, nem sajnáltam-e ezeket a megcsönkített, elpusztított állatkákat. Megint csak azt válaszoltam:

- Azt akarom, hogy tökéletes legyen a fotó vagy a film. Ilyenkor nem tudok másra gondolni. Nem szabad! Különben lőttek az egésznek. Ez Művészet!... Legalább is megpróbál az lenni.

Ugyanis tisztában voltam vele, hogy a felfelé vezető lépcsősornak még eléggé az alján lépegetek.

Egy időben érdekelni kezdett az aktfotózás. Kezdetben némi félsszel próbáltam lányismerőseimet vagy alkalmi ismerősöket rávenni arra, hogy ruhátlanul álljanak modellt. Meglepett, milyen ritkán utasítottak vissza. Többnyire azonnal ráálltak, s a minél sikeresebb megörökítés reményében hajlandók voltak a leghetetlenebb pózokat is felvenni. Még akkor is, ha a valamelyest kicsavart testtartás, a kerevetről, lépcsőkről, szikláról, miegyébről, gyakran elhúzódó, avagy többször megismételtetett fejjel lefelé lógás – például hogy a hajzuhata-guk, leplük minél festőibben omoljon le – kényelmetlen volt, fárasztó, megerőltető, esetleg fájdalmas. Sőt, hogy ebben a műfajban kezdtem egy kis nevet is szerezni, már maguk ajánlkoztak. Kedvemre válogathattam közöttük. Szinte megbabonázott, milyen gyönyörű, milyen – majdnem – tökéletes is lehet egy-egy emberi test. A pici, lány, szinte még alig sejlő kis almácskák. A dús, barokkosan nagy keblek aprócska, vidám, rózsaszín bimbócskákkal vagy széles udvarúan sötétlő, a vágytól felágaskodó, hatalmas mellbimbókkal. S azok a hosszú, finom vonalú karok, sima lábszárak és a kemény, gömbölyű, feszes kis hátsók. Az ember legszívesebben beléjük harapna. S haraptam is. Feszes bőrűt és lágyan, fehéren elomlót is. Néha értek meglepetések is. Például amikor a nádszálvékonyosságáról híres színésznőcskéről kiderült, hogy szoknyáját levéve már cseppet sem nádszálvékony, s meglehetősen széles tomporát titkon bizony egy igen-csak szűk korzett alakítja ideálissá. Talán ez adta az ötletet, hogy a „hibás gyártmányút”, a csúfat, sőt a torzat is lencsevégre kapjam. Egyre több elhízott, sebhelyes, hiányosságát dacos, szinte hivalkodó daccal vállaló vagy üvegszemmel, kötéssel elrejtő féleszeműt, rokkantat, torzszülöttet örökítettem meg. Ezek a képek sokáig csak belső használatra készültek, nem mutattam meg őket senkinek. Még apámnak sem. Anyám egyszer takarítás, fiókredezés közben rájuk bukkant. Zokogva győzködött:

– Kisfiam, könyörgöm: ne hozd őket nyilvánosságra! A test szent, Isten ajándéka. Nem szabad megszejteleníteni, megszegyeníteni, gúny tárgyává tenni. Aki ezekre csak rápillant, nem csak a gyermekvállalástól megy el örökre a kedve, hanem az élettől is.

Goya, Delacroix és mások rám nagy hatást gyakorolt vonatkozó festményei jutottak az eszembe, de nem vitatkoztam az anyámmal. Vele soha. Bizonytalan időre csakugyan kulcsra zártam az őket rejtő fiókomat.

Kezdett rám figyelni a szakma. Váratlanul egy nagy tirázsú pornóújság hívott meg vendégfotósna. Szép összegeket ajánlottak. S mert számomra újdonság volt, és kecsegtető, hiúságomra is apelláló ajánlat, nagy nekibuzdulással vettem bele magamat a munkába. Akkor figyeltem fel először saját nemem testi „kvalitásaira”. Sose hittem volna, milyen kifejező, mennyi erőt sugárzó lehet egy szépen formált férfikéz, inas férfiláb, milyen festői szépségű egy izmos, kisportolt test. Legjobban mégis, továbbra is az érzelmeket kifejező arcok érdekelték. Akármilyen vágykeltő pózokba igazítottam ugyanis az alkalmi párokat, akármennyire ügyeltem arra, hogy a (megrendelt, s jól fizetett) vágytól feszülő keblek, a gondosan rájuk kent olajtól csábosan fénylő fenekek, az erek-

ciójuk teljében levő hatalmas, vérbő férfi és dús fanszörzetű vagy leborotvált női nemi szervek, amelyeknek megduzzadt csiklója sokszor szinte megkétszereződött, valósággal kifordult a hirtelen vérbőségtől, minél festőibb, jól megkomponált, ugyanakkor, a célnak megfelelően minél vágykeltőbb, nyálcsorgatóbb legyen – elsősorban az arckifejezésekre összpontosítottam. A maga kelletően csúcshívó, az elnyíló vagy az erős koncentrációtól olykor dacosan, keményen összeszorított ajkakra, az ellazuló, tehetetlen állakra, amelyeken sokszor ondo csorog végig, egészen a hasig, a mindent felívó szőnyegig, a kitágult orrlyukakra, a szinte már önálló életre kelően kihegyesedő, kivörösödő fülcimpákra, a megfeszülő arccsontokra, a pillanatokra behorpadó arcizmokra, a verejtéktől kigyöngyöző, izgalomtól kipirult bőrre, a lehunyt, összeszűkült vagy tágra nyílt szemekre, amelyek néha elrettentő ürességről, óriási várakozásról, rosszul titkolt undorról, elveszettségről, keménységről, dühös akarásról, vagy a szenvedély önkívületében kifordulva valami megfoghatatlanról regélnek.

Annyira rabul ejtettek ezek a tekintetek, hogy később, amikor már felhagytam ezzel a jól jövedelmező, jómagamat azonban az önmagamban felfedezett betegesen torz gerjedelmekkel megijesztő munkával – szemeket kezdtem fotózni. Igyekeztem minél sokfélebb, kifejező szempárokat felkutatni. Külön figyelmet szenteltem a szemöldökök ívének, sűrűségének, egymást megközelítésének, ritka esetben összenőttiségének (lásd Frida Kahlo önarcképeit), a kihullott szempillák riasztó hiányának vagy a dús, söprűs pillák elbűvölő hosszának, ami bizonyos titokzatosságot kölcsönöz legüresfejjűbb tulajdonosuknak is, a szem formájának, színének, az alatta megképződött duzzanatoknak, sokszor aszimmetrikus „táskáknak”, a szemtávolságoknak (nagyon érdekelnek az egymástól igen távol, és a nagyon közel álló szemek, ezek „üzenetéről” külön elméleteket olvastam össze, sőt gyártottam, megfigyelések alapján, magam is), a szemhéjaknak, amelyek elszíneződésükkel, szigorú pengevékonyságukkal, avagy lomha duzzadságukkal, félárbocra ereszkedésükkel rendszeres, elfojtott éjszakai sírásokról regélnek, és oly sok lelki bajról árulkodnak, s a csodálatos szembogár, a pupilla nagyságának, amely néha riasztóan óriásira tud tágulni. Olyan gazdag lett a gyűjteményem, hogy Szemek címmel kiállítást rendeztem belőlük, amelyet több helységben is bemutattam. Kapott néhány dicséret értékelést, de, őszintén szólva, nem igazán látogatták. A nagyközönséget nem érdeklik a szemek.

Mi érdekli hát őket? És mi érdekel engem?

Minden lehető, elérhető fotókiállítást megnéztem. Aminek csak a közelébe jutottam. Sőt, a kedvükért időt és pénzt nem sajnálva, célirányosan még utazgattam is. Tanulmányozni kezdtem neves fotósok életrajzeit. Fotóalbumokat vásároltam rakoncára. Az interneten lógtam, s kutattam a különös fotókat.

Amikor megismertem Robert Capa *A milicista halála* című fényképét, mintha villám csapott volna belém! Azta! Azt a pillanatot elkapni! Amikor golyó éri, a test dőlni kezd, jobb kezéből kiejti... mit kiejti?: ejteni kezdi! a puskát, lábai térdben megroggyannak... Hogy tudta csak elkapni?! Ott lenni! Ott lenni a dolgok, a történések sűrűjében! Ez kell. Erre lenne szükség.

Aztán Bernie Boston *Flower Power* című fotója. Baráték! Köröskörül állig föl-fegyverzett sisakos katonák, mindnek a kezében csőre töltött fegyver, mind előrszegezve, lövésre készen, a főalak meg – pulcsis fiatalember szemébe lógó zsíros, loboncos hajjal, ott áll a többi, a vietnami háború ellen tüntető között, bal kezében valami őszirózsa-féle csokrocskát szorongat, a jobbal meg egy már, a markában agyonnyomorgatott szálat beletűz az egyik katona puskacsövébe. Ezt a bátorságot! Akár szitává is lőhettek volna. És a fotóst is, ha a katonák tűz-parancsot kapnak. Ezt nevezem!

Egyre vadabb iramban kezdtem kutatni a hasonló fotók után.

Amikor Kevin Carter *Éhező gyermek és keselyű* című képét megláttam, szinte elállt a szívverésem. Talán százszor is újra meg újra végigvizslattam centiről centire. Azt a kiégett talajt láttatni, amelyről már a gyom is kipusztult! S a kicsi. Apró fekete, göndör üstökű göngyöleg. Ahogy csontsovány jobb karocskájára támaszkodva ott kuporog, fejcskéje szinte a földet érinti. Kilátszanak a bordái. Jobb lába furcsán kifordulva. El lenne törve? Teljesen mezítelen, csak a nyakán fehérlik (micsoda kontraszt a fekete bőrhöz viszonyítva!) valami fehér kagyló-füzér vagy hamis gyöngysor, a csuklóján meg egy ugyancsak fehér karperec-féle. A háttérben, elmosódottan, borzas szalmabálák, az előtérben szélhordta, tépett papír fecnik. Megint: fekete – fehér! S az ereje végén járó kiéhezett szudáni kislánytól alig pár lépésnyire – ott a keselyű! Nem is látszik félelmesnek. Hatalmas szárnyait, mint holmi sátrat, leeresztve, görnyedten üldögél, apró fejében a pici fekete dinnyemag-szemek kifejezéstelenek, látszólag érdektelenek, hosszú, hegyes, fehér csőre rezzenetlenül előrenyújtva. S mégis. Ő maga a Halál. A Végzet. Ezt azonnal érzékeljük, mielőtt meglátjuk. A biztos pusztulás, amely csak a megfelelő pillanatra vár, hogy lecsaphasson. Türelmesen és magabiztosan, mint aki tudja, így rendeltetett: ez a zsákmány már az övé. *Mindent* elolvastam a képről és a kép történetéről. Azt is, hogy az afrikai éhezés valóságát mutatta meg az emberek millióinak. Azt is, hogy publikálásának napján több százan bombázták meg a *New York Timest* a kérdéssel, hogy mi van a gyerekkel. Azok meg, mi mást tehettek volna (?), külön üzenetben nyugtatták meg a kíváncsi, szenzációra éhes tömeget: a szudáni kislánynak sikerült magát elvon-szólnia az ENSZ táboráig, utána azonban nyoma veszett... Tudtam már, hogy Kevin Cartert Pulitzer-díjjal tüntették ki ezért a képért. S azt is, hogy három hónap elmúltával öngyilkos lett...

Elhatároztam, hogy én is haditudósító leszek, és ilyen fotókkal öregbítem majd a még meg sem szerzett hírnevemet. Afrikába meg Ázsiába vágytam, vad, kalandos terveket szőttem, de közben nálunk is kitört a háború, és egyszerűen besoroztak. Természetesen vittem magammal a fényképezőgépet. Az én Kedvesemet.

Amikor már másnap ellopták, azt hittem, sokkot kapok. Rohantam a közvetlen feljebbvalómhoz, és hadarni kezdtem a panaszomat. Azt hiszem, dühömben még sírva is fakadtam. Mindenesetre ordítottam, ami ugye, teljesen szabálytelen, tudom. Csak legyintett.

- Ugyan! Ne röhögtes már meg. Egy vacak kis gép? Ki bassza meg? Itt fontosabb dolgokról van szó, hát nem érted? A Hazádról. A Nemzetedről. Az Igazságról.

Félőrrülten, a belső láztól vacogva kezdtem neki magyarázni, hogy hisz éppen arról van szó: hős katonáink nagy tetteit szeretném megörökíteni. Élő bizonyíték lesz minden képem.

Erre végigbotoztatta egy csomó emberét, meg mit tudom én, és harmadnapra előkerült a gép.

A Gép!

Nagyon féltem, hogy megtorolják rajtam a dolgot, de a tiszt figyeltetett. S időnként számon kérte rajtam az új képeket. Tippeteket is adott. Helyszíneket nevezett meg. Később, hogy biztosabb legyen a dolgában, mindenüvé magával cipelt. Úgy látszik, őt is kezdte érdekelni a dolog.

- Azt akarom, hogy ott légy az események sűrűjében. Hogy első kézből értesülj minden megörökítésre váró hőstetről.

S én ott voltam.

Családokra gyújtották rá a házukat, s én lefényképeztem a tüzet fogó, a szikrázva lángoló, majd összeroskadó épületeket. A magát még sokáig meg nem adó, messze világító zsarátnokot. Micsoda „tájképek” voltak! Valósággal éltek! Egy gyerek az ablakon át próbált menekülni, s én megörökítettem a pillanatot, amikor már tüzet fogott kis ködmönében leterítette egy golyó. Megdobbant a szívem. Ez - talán - Robert Capa világot bejárt alkotásával is vetekedhet? Majd. Majd otthon. Ha összegezem a munkám, akkor jobban megnézem magamnak. Most nincs idő. Nincs idő felmérni. Az események - a munka - forgatagában kavargok magam is. Minden olyan zavaros, kapkodó, állandóan változó. Újabbnál újabb benyomások. Lehetőségek. Csak megyünk és megyünk. Egyre beljebb. Egyre távolabb. Mitől is?

Katonaszökevényeket fogtak el. Majd árulókat. Egyre több katonaszökevényt és egyre több árulót, kémet, gyanús egyént, kollaboránst, titkos szervezkedőt, ellenállót. Ellenséget. Rengeteg volt az ellenség. Egyre több. Ott voltam a vallatásuknál. A nyomozó „előjátékként” olcsó cigarettáját oltogatta el a bőrükön. Az a bőr - füstölt! És utána egészen megváltozott az állaga. Lefényképezve, közelképen olyan volt, mint a megrepedezett, itt-ott felpúposodó kiszikkadt, immár élettelen anyaföld. A parancsnok ideges lett, rám szólt, mi a fenének bíbelődök ilyesmivel. Örökítsek meg látványosabb, nagyobb horderejű dolgokat, eseményeket. Még hogy egy közönséges emberi bőr elváltozásának fázisai! Magyarázni próbáltam neki, hogy ez Művészet, s hogy én ebből egy egész összefüggő sorozatot képzeltem el.

Aztán pofonok csattantak el, levágódott az egyik fül, majd a másik, ököllel, puskatussal, bármi kéznél levő tárggyal roncsoltak össze orrokat, kétségbeesett és megátalkodott tekintetű arcokat, jellegzetes fejeket, konok, kemény koponyákat. Micsoda homlokok! Szöget vertek kézfejekbe, homlokokba, körmök alá, amelyeket később harapófogóval betéptek, leszaggattak. Ugráltak asztalokról nagy, puffadt hasakra. S én fényképeztem, fényképeztem. Csodálatos arcokra emlékszem. Kigúvadt, kifolyt szemű, csomókban kitépkedett hajú, törött orrső-

vényű karakteres fejekre. Egyik-másik akár egy remekbe szabott festmény. Hatalmasra – talán kiáltásra – tátott, kivert fogú, beszakadt ínyű, roncsolt szélű, megkékült, belilult, feketedett, nagy-nagy, formátlan szájfélékre, óriási véres, mélységesen mély, üres torkokra. Mint a Pokol kapui! Én beléjük meredtem, és megörökítettem őket. S micsoda szemek! Ezek voltak ám a tekintetek! Mintha egész életük a szembogarukban összpontosult, tükröződött volna, miután nyelvüket már kitepték. Hasukat égették. Mellkasukat átdöfték. Torkukat elvágták. Ezek a szemek – beszéltek! A Fájdalomról. A Rettenetről. Segítségvárásról? Könyörgésről? Eltemetett vágyakról? Az élet lassú kihunyásáról. A kezdeti értetlenségük. A fokozatos színvesztésük. Megtöretésük. Igyekeztem minden jellegzetes pillanatot „elkapni”.

S most itt egy, az alvadt vértől megfeketedett nyelv, a padlóra hajítva, duzzadtra, dagadtra rángatva, ütlegelve, árván. Árvaságában, magára hagyottságában is sokatmondóan. Micsoda fotó! A Magányos Nyelv.

Egy lőporfüstös zászló kitűzése valamelyik frissen elfoglalt helység tanácsházára. Egy diadalittas, jól megtermett harcos magasba emelt géppisztolyával hadonászva. Katonák vidám ivászat közben. Összedrótozott kezű, hajlott hátú foglyok végtelen menete a csapkodó esőben. Mintegy esőködbben úsznak. Valahogy valószerűtlennek tűnnek. Álomlovagok a nagy, áttetsző kékségben. Az egész olyan megfoghatatlan, meseszerű. Mert Én így akarom. Álomszerűnek ábrázolom, mert most ezzel kísérletezem. Foglyok árokásás közben, szikrázó hóesésben. Minden hófehér. Olyan tiszta, áttetsző! Egyikük az égre tekint, sűrű, bozontos szemöldökén zúzmara. Az arca is fehér, a hólepte rongyos kabátja is. A kiásott árok kietlen, kavicsos, várakozó üressége, miközben az alján heverő üvegcserepen megcsillan a napfény. Egy lelőtt fogoly árokba zuhanás közben. Nem akármilyen fotó! Sikerült úgy megörökítenem, hogy esés közben még szinte a levegőben lebeg. A fogoly az árok fenekén. Nyitva a szeme, mintha élne még. Talán él is. Egynek – ő lett volna az? – az éj folyamán sikerült kimásznia, de elfogták. Lefényképeztem az arcát, amikor megragadták. Olyan talányos. Egyszerre rémült és reménykedő. Kérlelő? Talán azt hitte, aki rábukkant, elengedi? Hiszen „halottaiból” éledt fel... Összeterelt asszonyok. Együtt, egy csoportban, mint egy loncsos, rémült, bamba libafalka. Külön-külön mindegyik más karakter. Amikor letépi a gönceiket, az aktfotóimat juttatják az eszembe. Vének is, lógó mellűek, ferde csípejűek, szutykos, bütykös lábúak, torzak is akadnak köztük, vagy silány tucatáru, de egyik-másik akár egy szépségversenyre is benevezhetne. Micsoda darázsderekak, rózsás köldökök, hattyúnyakak, kibontva a feneküket verő hajzuhatagok! Lencsevégre kapok egy puhán félrehajtott hattyúnyakat. Királyi! Az egyik önkéntes megkér, fényképezzem le néhányuknak a nemi szervét. Előtte és – utána. Minek, kérdezem. Hogy eltegyem emlékebe, röhög kihívóan s egyben megvetően az arcomba.

Kezdek elteltődni. Szeretném már számba venni a képeimet. Elbírálni. Összszegezni. Már a számukat sem tudom. Mintha néhány elveszett volna... Ebben az örökös menetelésben. Csak megyünk és megyünk. Kezdek elfáradni.

Nyitott hasak, gőzölgő belek. Még lüktető szív. Sok. Sok már.

Megint egy újabb falu. Romokban. Ezt mintha már fényképeztem volna. Valahogy ismétlődnek a dolgok. Örömujjongások, részeg tivornya, vér, hó, könny. Jajkiáltások minden mennyiségben. Mindig ugyanaz. Nem érdekel! Elég volt! Eltompultam volna?

Kitisztul az ég. Minden csupa napfény, csupa tavaszi ragyogás, de valahogy ennek sem tudok már örülni. Mi van velem? Ma este megint leiszom magam.

Kezdek megundorodni a látottaktól, de nem merem még bevallani. Nekik se, magamnak se. Ez valami új. Minek vállaltam? Eddig sem kényszerített rá senki. Vagy igen?

Félek.

A parancsnokomat megvádolták valamivel. Védekezett, tanúkra hivatkozott, aztán egyszer csak eltűnt. Már nincs, aki megvédjen. Aki higgyen a művészetben. Mindenki csak parancsolni akar. Ha a Szépségre hivatkozom, a fotós szabályokra, kísérletezésekre, újításokra, különleges beállításokra, összevihnak. Kezdenek furcsán nézni rám. Vagy csak én érzem úgy? Egyre több az új arc. A régiéket eltűnnek, újabbak jönnek. Már alig ismerek valakit.

Mintha magamat... magamat sem ismerném már. Tulajdonképpen mit is akarok? Haza akarok menni! Igen, igen, ezt szeretném. Előhívni a képeimet, lassan átnézegetni, szortírozni őket. Egyik-másikat megnagyítani. Én itt – befejeztem.

Beszéltem az új parancsnokkal. Nem értette, mit akarok.

– Ha nem akarsz tovább fényképezni, ne fényképezz. Kapsz egy puskát, harcolj. Okosabban is tennéd.

Gondolkozom, egyre csak gondolkozom.

Ma egy kivégzést fényképeztem. A tizedik puffanásánál csődöt mondtam. Leeresztettem a fényképezőgépet.

– Mi van? – kérdezte az egyik önkéntes.

– A gép... valami baja eshetett – dadogtam.

Láttam, hogy ő is észrevette: könnyes a szemem.

– Mutasd csak! – Kivette a kezemből és teljes erejéből földhöz vágta.

– Most már nincs semmi baja!

Minden leállt, engem bámultak.

Kandi kíváncsisággal, kajánul és valami furcsa elégtétellel a vigyorgó pofájukban.

A Kivételezett végre horogra akadt. Megtört a varázssom.

A falhoz állítottak közül néhányan futásnak eredtek, a többiek lövöldözve utánuk, ez megzavarta a Nagy Pillanatot. A Fotós Halálát. Mert ez az volt.

Várom. Már csak idő kérdése, hogy engem is falhoz állítsanak. Lehet, hogy arra sem lesz szükség. Egy reggel majd nem ébredek fel.

Rólam nem készül majd fotó.

MI LESZ A KÉPEIMMEL?!